

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА НАЗИВИМА ДИВЉИХ ЖИВОТИЊА¹

САЖЕТАК

Предмет истраживања у овом раду јесу фразеолошке јединице које у свом саставу имају називе дивљих животиња (*брз као зец, јак као медвед, лукав као лисица* итд.). Фразеологизми су анализирани с лексичког и семантичког аспекта. Најпре су примери распоређени према учесталости јављања одређеног зоонима у њима, а потом су разматрани начини на који су формирана значења фразеологизама. Циљ истраживања је да се утврде механизми помоћу којих човек поима себе и свет који га окружује преламајући их кроз представе о животињама.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: фразеологизми, називи за дивље животиње, лексичка анализа, семантичка анализа.

1. Увод

Као и други индоевропски народи и стари Срби познавали су религију и култ животиња. Од тога се налазе многобројни остаци у данашњим обичајима, веровањима и традицији. Уверење да су нам извесне животињске специје сродници или преци нашло је свога израза у тотемизму, али и ван ових схватања (Чајкановић 2003: 116). Називи за животиње учествују у формирању бројних фразеологизама, којима се указује на различите домене људског постојања. На пример, многе људске особине управо су посматране довођењем у везу с одређеним животињама. У овом истраживању пошло се од претпоставке да су многа значења фразеологизама формирана на основу представа говорника датог језика о животињама, као и на основу искуства које човек стиче у непосредном додиру с њима.

Истраживањем су, стога, обухваћене фразеолошке јединице које у свом саставу имају називе дивљих животиња, и то оних које су познате и распрострањене на овим географским подручјима, као што су *зец, вук, лисица, медвед, змија (брз ко зец, јак као медвед, лукав као лисица* итд.). У истраживање су, такође, укључени фразеологизми с називом митолошког бића змијске природе, то јест примери с *алом*, јер они одражавају древне представе говорника српског језика.

---

¹ Рад представља скраћену и измењену верзију мастерског рада одбрањеног на Филозофском факултету у Новом Саду.

Ови фразеологизми разматрани су с лексичког и семантичког аспекта односно с аспекта порекла. У оквиру лексичке анализе испитани су типови зоонима забележени у грађи, као и фреквенција њиховог јављања. Таква истраживања дозвољавају да се изведу шири закључци не само о језичком материјалу већ и о месту које одређене животиње заузимају у човековој егзистенцији, о њиховом значају у домену веровања, традиције и сл. Потом су разматрани домени стварности обележени овим језичким јединицама те начини на које су формирана фразеолошка значења. Ова анализа открива како се човеков свет – његове физичке и психичке особине, као и његове активности, поступци и понашање, приказују помоћу животињског.

Фразеолошка грађа, која обухвата осамдесет девет јединица, ексцерпирана је из *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* Јосипа Матеша, који представља основни корпус. Уз овај основни корпус, у рад је увршћен и материјал из *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске, а коришћен је и *Мали српски фразеолошки речник* Ђорђа Оташевића. Нека значења и додатна објашњења су преузета из дела: *Защо се каже?* Милана Шипке, *Симболика животиња у словенској народној традицији* Александра Гуре, *Речник симбола* Крсте Миловановића и Томислава Гаврића, *Речник симбола* Жана Шевалијеа и Алена Гербрана, *Речник симбола* Ханса Бидермана.

Ово истраживање је спроведено са намером да се покаже удео зоонимске лексике у фразеолошким јединицама односно њена уграђеност у фразеолошки систем српског језика. Циљ је да се утврде механизми помоћу којих човек поима себе и свет који га окружује преламајући их кроз представе о животињама.

2. Лексичка анализа фразеологизама

Називи одређених животиња нису једнако заступљени у наведеним фразеологизмима. Неки се јављају у више од десет различитих примера, док за неке постоји само једна потврда. Имена дивљих животиња које су карактеристичне за наше поднебље чешће су присутна у фразеолошким изразима него називи оних животиња које су заступљене у удаљенијим зонама. Зец и змија су животиње чији се називи сусрећу у највећем броју фразеологизама. Лексема *зец* улази у састав чак двадесет фразеологизама, док је *змија* забележена у седамнаест фразеолошких јединица. Затим следе лексеме *медвед* и *вук*, којих има у девет различитих примера. По пет фразеологизама у свом саставу садржи зоониме *лисица*, *лав* и *слон*. Остали називи животиња јављају се у различитим примерима од четири до два пута, али постоји и одређен број имена која су забележена у једном примеру. Међутим, њихов допринос језику није занемарљив. Укупно гледано, у осамдесет девет фразеологизама који су разматрани у раду, забележено је двадесет назива за дивље животиње.

У следећем списку наводе се називи дивљих животиња који улазе у састав фразеологизама српског језика, заједно са примерима. Треба напоменути да су у анализу уврштени и изрази који садрже придеве изведене од назива дивље животиње. У највећем броју случајева управо зооним има мотивациону улогу у формирању фразеолошког значења:

зец (20): брз као зец, бојаићи се да ти зец не иреиџчи њуи, зец му је иреиџчао њуи, дрхиаићи као зец, зечје срце, имаићи зечје срце, једним ударцем убиићи два зеча, множићи се (размножаваићи се) као зечеве, илашљив (сиџрашљив) као зец, иодмазаићи ноге зечјом маџићу, сјаваићи (засјаићи) зечјим сном, сјаваићи као зец, зечји сан, сиџремаићи ражањ, а зец у џуми, сиџари зец, иџераићи зеча, иџрчаићи (јуриићи) као зец, убиићи (уџуцаићи) некога као зеча, у иџом ѓрму лежи зец, чуићи као зец;

змија/гуја (17): бесан (љуи) као змија (џуја), џајићи змију у недрима, џујина руја, ићи змији у ѓрло (на рују), као да кога џује иџу, као да је кога џуја ујела, криићи нешто као змија ноге, лукав (мудар) као змија, наџазиићи змији на реи, оџиџар као змија, савијаићи се као змија на иџрну, сикџиаићи као змија, смрскаићи (зџњечиићи) коме ѓлаву као змији, сиџаићи змији на враи, уједе некоџа змија, хладан као змија, џарена џуја;

вук/курјак (9): вук у јаџњећој кожи (иод јаџњећом кожом), ѓладан као вук, да буде (осџане) и вук сиџи и овце на броју, даићи вуку козлиће да чува, дераићи курјака док је врућ, држаићи вука за уши, морски вук, иџеое (изјео) вук маџаре, иосџавиићи вука за иасџира;

медвед (9): доћи мечки на рују, заиџраће мечка иџред чијом кућом, заџиџићен као медвед, јак као медвед, иала мува на медведа, иџравиићи од муве медведа, родиићи мечку, сјаваићи као медвед, учиниићи медвећу услуџу;

лав (5): биићи лављеџ срца, бориићи се као лав, лављи (лавовски) део, храбар као лав, џеиџаићи (ходаићи) као лав у кавезу.

лисица/лија/лисац (5): бесан као лисица, лија је долијала, лукав као лисица, сиџара лија, сиџари лисац;

слон (5): живеићи у кули од слонове косџи, заиџвориићи се у кулу од слонове косџи, зеваићи као слон, иамџиџићи као слон (имаићи слоново иамћење), ионаџаићи се као слон у сиџакларској радњи;

ала (4): бориићи се као ала с берићешом, зинула ала и врана на кога, зинула ала из њеџа, јесџићи као ѓладна ала;

јелен (2): лак као јелен, илашљив као јелен; **крокодил (2):** крокодилски смех, крокодилске сузе; **кунић (2):** множићи се (размножаваићи се) као кунџи, иџокусни (оџледни) кунџи.

смук (1): *ѿијан као смук (ѿиѿи као смук); веверица (1): брз као веверица; камила (1): жедан као камила; мајмун (1): ѿравѿи мајмуна од себе (од некоѿ); пух (1): сѿававѿи као ѿух; рис (1): љуѿи као рис; срна (1): ѿлашљив као срна; твор (1): смрдеѿи као ѿвор; хрчак (1): сѿававѿи као хрчак.*

3. Семантичка класификација фразеологизама

Истражени фразеологизми имају веома разуђена значења, што знатно отежава њихову семантичку класификацију и разврставање по семантичким пољима. Већина квалификује човека у неком одређеном погледу. То открива начин на који наш појмовни свет функционише – људске карактеристике поимамо преко животињских.

Ова поља укључују физичке и психичке особине човека, његова физиолошка стања и процесе, понашање у одређеним ситуацијама, активности, међуљудске односе и др. Унутар њих фразеологизми су разврстани у мање значењске скупине.

1. Физичка квалификација човека

- 1.1. снага, јачина – медвед: *јак као медвед;*
- 1.2. брзина, хитрост (лакоћа кретања) – зец, јелен, веверица: *брз као зец, ѿрчавѿи (јуриѿи) као зец, брз као веверица, лак као јелен;*
- 1.3. врло слаб, лошег изгледа – гуја: *као да кога ѿује ѿју;*
- 1.4. неспретност, трапавост – слон: *ѿонашавѿи се као слон у сѿакарској радњи.*

2. Психичка квалификација човека

- 2.1. храброст – лав, вук: *храбар као лав, биѿи лављеѿ срца, бориѿи се као лав, морски вук;*
- 2.2. плашљивост (будност) – зец, јелен, срна: *ѿлашљив (сѿрашљив) као зец, имаѿи зечје срце, зечје срце, дрхѿавѿи као зец, ѿодмазавѿи ноге зечјом машћу, сѿававѿи као зец, сѿававѿи (засѿавѿи) зечјим сном, зечји сан,² ѿлашљив као јелен, ѿлашљив као срна;*
- 2.3. лукавост, препреденост – лисица/лија/лисац, вук, змија/гуја: *лукав (мудар) као лисица, сѿара лија, сѿари лисац, вук у јаѿњећој кожи (ѿод јаѿњећом кожом), лукав (мудар) као змија, шарена ѿуја;*
- 2.4. неискреност – крокодил: *крокодилске сузе, крокодилски смех;*
- 2.5. безосећајност – змија: *хладан као змија;*

² Фразеологизми спавати као зец, спавати (заспати) зечјим сном, зечји сан користе се за означавање немирног, осетљивог, лаког сна. Међутим, њих нисмо уврстили у групу са значењем физиолошких стања, будући да су за тај немиран и лак сан битне особине изузетне плашљивости и спремности за бежање какве поседује зец.

2.6. добро памћење – зец, слон: *сїари зец, їамїиїи као слон (имайи слоново їамћење).*

2.7. емоционална стања и расположења – лисица, змија/гуја, рис, лав: *бесан као лисица, бесан (љуї) као змија (џуја), сикїайи као змија, као да је кога џуја ујела, љуї као рис, шейайи (ходайи) као лав у кавезу.*

3. Физиолошка стања и перцептивне способности

3.1. глад – вук, ала: *џладан као вук, јесїи као џладна ала, зинула ала из њеџа;*

3.2. жеђ – камила: *жедан као камила;*

3.3. степен пијанства – смук: *їијан као смук (їиїи као смук);*

3.4. непријатан мирис – твор: *смрдеїи (заударайи) као ївор;*

3.5. поспаност; тврд сан – слон, медвед, хрчак, пух: *зевайи као слон, сїавайи као медвед, сїавайи као хрчак, сїавайи као їух;*

3.6. добар слух – зец: *чуїи као зец.*

4. Активности и поступци појединца, његово понашање у друштву

4.1. постићи двоструки успех – зец: *једним ударцем убиїи два зеца;*

4.2. постићи успех с тешком муком – медвед: *родиїи мечку;*

4.3. борити се за нешто – ала: *бориїи се (биїи се) као ала с берићейом;*

4.4. сакривати нешто – змија: *криїи нешїо као змија ноџе;*

4.5. урадити нешто на време – курјак: *дераїи курјака док је врућ;*

4.6. удаљити се од света, изоловати се – слон: *зайвориїи се у кулу од слонове косїи, живеїи у кули од слонове косїи;*

4.7. променити, напустити место боравка – зец: *їераїи зеца;*

4.8. планирати нешто унапред – зец: *сїремайи ражањ, а зец у шуми;*

4.9. преувеличавати нешто – медвед: *їравиїи од муве медведа;*

4.10. неозбиљно се понашати – мајмун: *їравиїи мајмуна од себе;*

4.11. несмотрено поступити – вук: *їосїавиїи вука за їасїира, дайи вуку козлиће да чува;*

4.12. подносити жртву – кунїћ: *їокусни (оџледни) кунїћ.*

5. Међуљудски односи

5.1. чинити некеме нешто лоше – медвед, змија, зец, ала: *учиниїи медвеђу услуџу, смрскаїи (зџњечиїи) коме џлаву као змији, убиїи (уїуцаїи) кога као зеца, зинула ала и врана на коџа;*

5.2. чинити добро ономе ко то не заслужује – змија: *џајиїи змију у недрима;*

5.3. чинити да сви буду задовољни – вук: *да буде (осӣане) и вук сӣи и овце на броју*;

5.4. решити се непријатеља – змија: *сӣаӣи змији на враӣи*.

6. Ситуација, догађај, положај у коме се човек може наћи

6.1. повољна ситуација – медвед: *зац̄ӣӣӣен као бели медвед*.

6.2. опасност, незгода, тешка ситуација – вук, змија, медвед, зец, лија: *држаӣи вука за уши, ӣи змији у ѓрло (на рӯи), нагазӣӣи змији на реӣ, уједе некога змија, савијаӣи се као змија на ӣрну, ѓујина рӯа, доћи (ӣи) мечки на рӯи, заӣграће мечка ӣред чијом кућом, бојаӣи се да ӣи зец не ӣреӣрчи ӣуӣ, зец му је ӣреӣрчао ӣуӣ, лија је долијала*.

7. Квалификација појава и ситуација

7.1. имати бројни подмладак – зец, кунџ: *множӣӣи се (размножаваӣи се) као зечеви, множӣӣи се (размножаваӣи се) као кунџи*;

7.2. суштина ствари – зец: *у ӣом ѓрму лежи зец*;

7.3. незнатан догађај – вук, медвед: *ӣјео (изјео) вук маѓаре, ӣала мува на медведа*.

7.4. велики део нечега – лав: *лављи (лавовски) део*;

7.5. оштар предмет – змија: *оцӣӣар као змија*.

Овом класификацијом смо показали како се фразеологизмима с називима дивљих животиња може концептуализовати стварност односно које су све области човековог живота њима исказане. Установљено је да највећи број фразеологизама попуњава друго семантичко поље, а њима се квалификују човекове карактерне црте, интелектуалне способности, емоционална стања и расположења (*хладан као змија, љуӣ као рис, сӣари лисац, сӣари зец, као да је кога ѓуја ујела, вук ӣод јаѓњећом кожом* итд.). У овој скупини преовлађују фразеологизми којима се обележавају негативне особине или стања човека, а они одражавају наша искуства и представе о одређеним животињама. Запажа се искључиво негативна семантика фразеолошких јединица које у свом саставу имају зооним *змија* (*бесан као змија, ѓујина рӯа, уједе кога змија, као да кога ѓује ӣију* и сл.). Овим зоонимом, и када није део фразеологизма, именује се зла, опака, љута особа, односно њиме се наговештава неко зло, несрећа, чемер, јад. Веза између зоонима и фразеологизама очигледна је и у примерима са компонентом *зец*. У речницима се као секундарно значење ове лексеме наводи ‘плашљива особа, кукавица’. Управо су семе колективне експресије утицале и на формирање фразеолошког значења знатног броја примера којима се квалификује човекова изузетна плашљивост. Надаље, уочено је да се фразеологизмима са зоонимом *вук* означавају и добре и лоше карактеристике човека (*вук у јаѓњећој кожи, држаӣи вука за уши, морски вук*).

По броју примера такође се издваја семантичко поље којим се квалификују активности и поступци својствене појединцу, као и његово понашање у друштву. И овде се запажа знатна превага израза с негативном семантичком вредношћу.

4. Развој фразеолошких значења

Фразеолошка значења формирана су на основу искуства које човек стиче у додиру са неком животињом, али и на основу представа о њима, које су током времена обликоване. У традиционалној култури представе о животињама откривају поимање света у његовим различитим испољавањима. У анализи која следи покушаћемо да објаснимо принципе формирања фразеолошких значења.

4.1. Зец

4.1.1. Зец је животиња чије се име сусреће у највећем броју фразеологизама. Његову симболичку вредност сачињавају иначе легендарне или стварне особине, као што је нпр. његова изузетна покретљивост. Ова животиња се сматра лунарним симболом, јер зечеви дању спавају, а ноћу скакућу, те могу да се изненада појаве и да исто тако брзо и нечујно нестану, што је особина својствена и месецу (Миловановић, Гаврић 1994: 172).

Многа веровања заснивају се на зечјој живахности и брзом трку. То је нашло израза и у српској фразеологији, па се фразеологизам *брз као зец* користи за квалификацију особе која је хитра и брза.³ Може се јавити и у облику *џрчџији (јурџији) као зец*. Занимљиво је то да се на појединим просторима (нпр. у Славонији) сматра да ће дете бити брзо као зец уколико зец претрчи испред трудне жене. Због тога што има краће предње ноге, најбржи је када трчи узбрдо и тако може да умакне прогонитељима (Гура 2005: 147).

4.1.2. Животиње чији називи служе као мера за брзину у српским поредбеним фразеологизмима истовремено важе и за веома плашљиве.⁴ Зец посвуда представља оличење кукавичлука. Ова симболика се нарочито снажно одразила у словенској фразеологији, па се људска плашљивост описује примерима: *џлацџлив (сџџрацџлив) као зец*, *џмаџџи зечје срце*, *дрхџџџији као зец*, *зечје срце*. У неким крајевима се зечја бојажљивост објашњава тиме што зец има мало срце. Бог му је извајао исувише дуге уши,

³ Сва значења фразеологизама навођена су према *Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* Јосипа Матешина или према РМС и РСАНУ. Дефиниције значења нису дословно преузимане, већ су у незнатној мери стилски модификоване како би се уклопиле у текст.

⁴ Из искуства је познато да су осим зеца, и срна и јелен плашљиве и брзе животиње. На основу тога следећи фразеологизми су варијантни: *џлацџлив као зец*, *џлацџлив као срна*, *џлацџлив као јелен* са јединственим значењем 'бити веома плашљив'.

а за срце није остало глине. Тад му је Бог откинуо реп, оставивши му само кратак израштај, и направио му мало срце (Гура 2005: 147). Иста карактеристика долази до изражаја и у примеру *їодмазайи ноге зечјом мащїу*, који значи ‘бити спреман за бежање, бити спреман умаћи’.

Веома добро развијено чуло слуха зеца вероватно произилази из његове изузетне страшљивости. У говору се веома често чује поређење *чује као зец* у значењу ‘веома добро чује’. Зец је препознатљив по дугим ушима, те сама та физичка особина, која је веома изражена, указује на то да је код зеца слух посебно развијен. И на минимални звук зец реагује, те га добар слух као аларм упозорава на опасност која вреба и приближава се.

4.1.3. Изузетна способност аудитивне перцепције непосредно је повезана са особиним будности. Сагласно прастаром веровању, познатом од античких времена и раширеном код многих народа, међу њима и код Словена, зец спава отворених очију (Гура 2005: 146). Отуда и у нашем језику постоје фразеолошки изрази: *сїавайи као зец*, *сїавайи (засїайи) зечјим сном*, *зечји сан*, а користе се за означавање осетљивог, немирног и лаког сна.

4.1.4. У појединим митовима зец представља заштитника културе, који је као творац довео свет у стање у каквом се сада налази. Он својим лукавством побеђује веће и јаче животиње, као што су медвед и буфало (Biderman 2004: 448). Стога фразеологизам *сїари зец* означава ‘искусну, паметну особу’.

4.1.5. Међутим, психолошки оријентисани истраживачи у први план не постављају ни брзину, ни слух, ни плашљивост, него његову муњевиту брзину репродукције, што га је начинило симболом животињске плодности и снажне сексуалности (Biderman 2004: 448). Морамо приметити да ни у нашој језичкој култури ова особина није занемарена. То нам показује фразеологизам *множїйи се (размножавайи се) као зечеви* са значењем ‘множити се у необично великом броју, имати бројни подмладак’.⁵

⁵ Пошто се *зец* и *кунић* не разликују ни у симболици ни у народном веровању, следеће фразеологизме, који у свом саставу имају називе ових животиња, *множїйи се (размножавайи се) као зечеви* и *множїйи се (размножавайи се) као кунићи* посматрамо као варијантне. У корпусу је пронађен још један фразеологизам с компонентом *кунић* који, због сличности ове две животиње, придружујемо одељку посвећеном зецу. *Покусни (ољедни) кунић* каже се за ‘особу која је за новотарије’. То је особа која сама или на наговор других пристаје да пролази кроз ситуације или догађаје који су још непознати и неиспитани.

4.1.6. За све Словене, као и за многе друге народе, заједничко је веровање да зец који путнику претрчи пут или којег путник сретне наговештава несрећу. Ово се веровање учврстило у неким фразеолошким изразима: *боји се да му зец не њреџрчи њуџи*, *зец му је њреџрчао њуџи* са значењем ‘бојати се какве несреће’. Човеку који креће на пут зец најављује несрећу и у том случају потребно је вратити се назад; ономе ко иде на суд, зец најављује губитак процеса, трудној жени – смрт детета које носи, ловцу и рибару – неуспех у лову (Гура 2005: 141).

4.1.7. Код појединих израза мотивационе структуре обележавају детаље који се тичу лова. Настанак следећих фразеолошких обрта може се довести у везу с чињеницом да је зец на овим просторима животиња која се највише лови. Фразеологизам *једним ударцем убиџи два зец* означава повољну ситуацију у којој се ‘једним поступком постиже двоструки успех’. Исту основу има и израз *сџремаџи ражањ, а зец у џуми*, који се користи када неко ‘планира или очекује нешто што је несигурно’ односно ‘радује се нечему за чије остварење постоји мало вероватноће’. Асоцијације на лов сачуване су и у изразу *убиџи (уџуцаџи) коџа као зец* са значењем ‘убити кога безобзирно, без милости’. Када се дође до неког закључка или решења проблема, употребићемо фразеологизам у *џом џрму лежи зец*, што значи да је ‘погођена суштина ствари односно суштина проблема’.

4.1.8. Зец као животиња нема стално место становања. С обзиром на то да је плашљив, и да хитро трчи и бежи на сваки звук, он се нигде не задржава и ни за шта се не везује. Због тога се може рећи да је зечји живот распојасан. Фразеологизам *џераџи зец* може се повезати са животом неког појединца, то јест оног који би се упутио зечјим стопама односно проводио дане без реда и правила.

4.2. Змија (гуја)⁶

4.2.1. Змија заузима централно место у систему народних веровања о животињском свету. Зато се одликује изузетно богатом и разноврсном симболиком. Зиму преспава у свом мртвилу (зимовнику), а лети се хитро креће иако нема ноге. Те њене особине су необичне и изазивају страх код људи, одвратност и веровање да није обично природно биће.

Име јој се не помиње, јер по веровању, ко је помене, тога и уједе. Уместо имена употребљавају се еуфемизми и погрдни називи: *неџоменица*, *окаменица*, *џоџаница*,

⁶ Пошто се змија још назива и гујом, анализом су обухваћени и фразеологизми с компонентом *џуја*.

каменица, ѓадуља, кућарица, дуѓачка, она из иправе. Народ дели змије на добре и зле: добре су корисне, јер тамане гамад и њих људи не гоне и не убијају; зле змије уједају и својим отровом трују људе и стоку. Змија која обитава око кућа у народу се зове *кућарица, чуваркућа, чуварица*. По веровању, она се не гони не само зато што хвата мишеве него и што гони од куће змије отровнице. Тако је настало дуалистичко веровање о добрим и злим змијама (Кулишић, Петровић, Пантелић 1998: 203–204).

4.2.2. Висок степен митологичности ове животиње рађа читав низ фразеолошких израза у нашем језику. Иако постоје змије које нису отровне, она се сматра великом опасношћу, због чега је треба избегавати. Због могућности испуштања отрова при уједу, сваки контакт са њом може бити кобан. Управо зато се за некога ко је слаб и лошег изгледа може рећи да изгледа као да га *ѓује иију*.

4.2.3. Врло често се устаљени обрти с називом ове животиње користе за именовање зле, опаке, љуте особе. Тако се опште значење ‘бити врло бесан, разјарен’ преноси помоћу неколико фразеологизама: *бесан (љуи)* као змија (*ѓуја*), *сикѓаиѓи* као змија, као да је кога *ѓуја* ујела.

4.2.4. Као што је познато, назив ове животиње везује се за библијску причу о Адаму и Еви. На наговор лукаве змије, лаковерна Ева је загризла плод јабуке са забрањеног дрвета познања добра и зла, давши га и свом мужу Адаму, који, такође несмотрено, начини велики грех. На основу тога развио се израз *лукав (мудар) као змија*, који има значење ‘бити врло лукав, препреден’. Фразеологизам *шарена ѓуја*, такође, означава ‘лукавог, подмуклог човека који скрива своје зле намере, који је у исти мах и добар и зао’. Шарено има негативану симболичку вредност – карактеристика је нечисте силе. Према речима Драгане Мршевић-Радовић, сматра се да „шарено” на плану психолошке интерпретације конотира са свим што доноси несрећу, зло, асоцирајући на непоузданост, неверност, лажљивост. Може се закључити да се на овај начин код демонских бића којима се приписује шарени аспект, и која су по природи оличење лукавости, обмањивања, подмуклости, остварује потпуни склад између изгледа, природе и симболичке функције (Мршевић-Радовић 2008: 119).

4.2.5. У народу је познато да змија спада у ред хладнокрвних животиња, због чега јој је неопходна сунчева енергија. Израз *хладан као змија* мотивисан је баш овом њеном карактеристиком. Првенствено се користи за опис људи чији делови тела (руке, ноге) могу бити изузетно хладни. Међутим, овај фразеолошки обрт биће употребљен

и у случају када треба означити врло безосећајну особу, тј. особу која не показује своје емоције.

4.2.6. Веровање да змија има или да је некад имала ноге широко је распрострањено. Неки народи верују да змија показује ноге када је туку, тада њена кожа пуца, а под кожом се виде ноге. Други пак сматрају да се њене скривене ноге виде кад бежи од ватре. Срби су убеђени да змија има ноге (некада се наводи и њихов број: девет ногу или двадесет пари ногу), али да их она не показује (Гура 2005: 228). На основу тога се и развио израз *криџи нештио као змија ноге*, који значи ‘држати нешто у тајности’. У легенди из Далмације каже се да је змија некада давно, кад је Бог стварао свет, ходала право као девојка, али ју је Бог проклео кад је ујела Еву: учинио је да буде отровна и натерао је да се креће без ногу (Гура 2005: 229). Међутим, у *Књизи њосџања* се наводи да ју је Бог, због тога што је преварила Еву, казнио тиме што ће се цео свој век вући на трбуху.

4.2.7. С обзиром на то да је змија отровна и хладна, она се увек карактерише као биће које је спој зла и безосећајности. Управо се ове људске особине описују довођењем у везу са змијом. Стога се у случајевима када се жели указати на то да одређена особа у својој непосредној близини има онога ко јој жели зло, а представља се као пријатељ, односно да се добро чини ономе ко то не цени и не заслужује користи израз *џајиџи (чуваџи, храниџи) змију у недрима (на срцу)*.

4.2.8. Занимљива симболичка тумачења указују на то да змија, када је у опасности, чува само главу, а остатак тела не. Ово је нашло одраза и у фразеологији – *сморскаџи (згњечџи)* коме *џлаву као змији* носи значење ‘уништити некога’. Сличну поруку видимо и у изразу *сџаџи змији на враџи* са значењем ‘отклонити, оповргнути опасност’. Ту је још један фразеологизам који упућује на незавидан положај змије односно неке особе о којој је реч. Значење ‘бити у врло тешком положају, у великој муци, невољи’ исказује се изразом *савијаџи се као змија на џрну*.

4.2.9. Близина змије је знак опасности, а било какав додир са њом јесте корак до смрти. Реп–глава је смер како расте степен опасности. Фразеологизам *наџазиџи (сџаџи) змији на реџи* носи значење ‘изложити се опасности, односно злу’. Змијин језик је носилац отрова, те и најмањи ујед може бити болан и кобан. Управо зато ћемо израз *уједе* кога *змија* употребити ‘када неко настрада или се превари у некој ситуацији’. Све што има везе са змијом, па и место где она борави, опасно је и несигурно. То показују и следећи изрази. Фразеологизам *џујина руја* или *змијина руја* јесте асоцијација за

место које крије велике невоље, тј. ‘опасно и несигурно место’, а израз *ићи змији у врло (на руйу)* објашњава се као ‘срљање у очиту опасност’.

4.2.10. Фразеологизам *оштар као змија* има значење ‘врло оштар, бридак’. Приликом уједа змија има изузетно брз покрет, а њени врло оштри зуби изазивају бол и остављају видљиве ране и трагове угриза. Због тога се повреде настале уједом змије пореде са повредама које може изазвати оштар, тј. бридак нож. Отуда потиче мотивација за овај фразеологизам. Исто тако, често ће се за врло оштар нож или предмет рећи да је оштар као змија.

4.2.11. Смук је змија којој се у народу приписују натприродне (магијске) моћи (Мршевић-Радовић 2008: 158). Фразеолошка поређења *ијићи као смук* и *ијијан као смук* разликују се у погледу граматичке структуре. Првим се описује појединац тако што му се приписује способност вршења означене радње у великом степену, док се другим поређењем означава стање као резултат те радње. У мотивацији ових поређења лежи веровање у натприродне способности смука, који може да одузме млеко свим крвама једног домаћина за једну ноћ (Мршевић-Радовић 2008: 159). Ово веровање мотивисало је и значења наведених фразеологизама: *ијићи као смук* → ‘претерано много пити’, односно *ијијан као смук* → ‘потпуно, до бесвести пијан’.⁷

4.3. Вук

4.3.1. Вук у бајкама, као опасност за људе, игра велику улогу. Увек наступа као непријатељ у животињском облику и то што се често појављују крволочни људи претворени у вукове не треба да зачуди.

Порекло вука објашњавају народне легенде. Најраширенија у свим словенским зонама јесте легенда о томе да је вука створио ђаво, противећи се Богу. На његову демонску природу указује и веровање да вука не треба помињати, нарочито ноћу, а када се то учини, онда га обично називају другим, заштитним именима (*нейоменик*, *каменик* и сл.). Ако вук некоме пређе пут, сматра се лошим знаком, док се негде, напротив, верује да вук доноси срећу. Веровало се да вукови могу понешто и да предскажу, нарочито када је реч о стоци (Кулишић, Петровић, Пантелић 1998: 117). Мада се вук, зато што види ноћу, може тумачити као симбол јутарњег сунца, превагу ипак има негативна симболика ове животиње у смислу дивљих и сатанских сила. Причало се

⁷ Жељка Финк-Арсовски наводи да изрази *ијијан као смук* или *ијићи као смук* не носе негативну конотацију. Они имају слику смука базирану на његовој способности да одједном попије велику количину млека (Финк-Арсовски 2002: 50).

да излази из шуме у време највеће хладноће да би сејао страх по селима и нападао човека (Biderman 2004: 443).

4.3.2. Вук је лукава и зла животиња која се при сусрету са човеком прави хрома да би га онда напала. У *Речнику симбола* Ханса Бидермана наводи се следеће: „Они су лукави, подмукли људи. Ако сретну добре људе, праве се да живе недужно и као да немају ништа лоше на уму, али њихово срце је пуно горчине и лукавства. ‘Вук у јагњећој кожи’ је симбол заводљивих, лажних пророка, чији је циљ да упропасте безазлене људе” (Biderman 2004: 443). Наш језик, такође, познаје овакав фразеологизам, који се јавља и у варијантном облику. Израз *вук у јагњећој кожи* или *вук њод јагњећом кожом* има значење ‘лоша, опака особа која своје зле намере крије под маском племенитости и благости, тј. дволична особа’.

4.3.3. Фразеологизми углавном откривају негативан однос човека према вуку – за човека вук је углавном опасна животиња која у њему изазива страх. У народу је познат израз *држајши вука за уши*, што би значило ‘излагати се очитој опасности’. У многим културама слови као отеловљење похлепе и окрутности. Вучји поглед означава неповерење и страх од звери која живи у чопору. Ако неко грамзивом и непоузданом човеку лакомислено повери нешто, онда ћемо рећи да је *дао вуку козлиће да чува* или је *њосијавио вука за њасијира*. Ови фразеологизми настају и на основу људског искуства у области гајења домаћих животиња и настојања да се оне сачувају, нарочито од вука, од којег им прети посебна опасност.

4.3.4. Мало је значења која одражавају позитиван однос говорника једне заједнице према овој животињи. Фразеолошки обрт *морски вук* ‘искусан, одважан, неустрашив морнар’ један је од тих ретких примера. Прва саставница фразеологизма указује на професију особе на коју се односи, а друга на његову неустрашивост и одважност.

4.3.5. Познат је и израз *њојео вук магаре* који се употребљава у ситуацији ‘када се заташка нека непријатна ствар, обично скандал и прође без последица’. *Да буде (осијане) и вук сии и овце на броју* каже се ‘када се постигне споразум по којем су сви задовољни, када је пронађен компромис’. Ови изрази настали су управо на основу искуства људи у вези с понашањем ове животиње и њеним начином исхране.

4.3.6. Да би се нешто одрадило на време и да би то имало успешан исход, неопходно је да буде „свеже”. Фразеологизам *дерати курјака док је врућ* подразумева ‘да се неки посао изврши у неко одређено и погодно време’.

4.3.7. Због велике глади, вук не преза од тога да нападне неки чопор животиња како би се заситио. Глад је та која га гони на напад, те се за њега везује особина да је неустрашив, јер он сам лови плен из чопора. С обзиром на то да је вук познат као увек гладна животиња, често се код људи та огромна жеља и потреба за храном изражава поредбеним фразеологизмом *гладан као вук*.

4.4. Лисица (лија, лисац)

4.4.1. Лисица је позната у многим народним традицијама као симбол злобног лукавства и подмуклости. Тако је значење ‘бити врло mudar, лукав, препреден’ покривено у српском језику управо фразеологизмима који у свом саставу имају назив ове животиње, а то су: *сџара лија, сџари лисац, лукав као лисица*.

Негативно мишљење изражава се и када се каже да је лисица изузетно обмањива и крајње препредена животиња. Када је гладна и не налази ништа да једе, копа по црвенкастој земљи, тако да изгледа као да је умрљана крвљу, баца се доле и задржава ваздух. Птице виде како она, тобоже, лежи у крви и како је исплазила језик, те тада поверују да је мртва. Оне се спуштају на њу и тада их лисица може зграбити и појести. Тако се понаша и ђаво: пред живима се прави да је мртав, све док их не шчепа у своје канџе (Biderman 2004: 206).

Фразеологизам *лија је долијала* односи се на ситуацију када је ‘варалица ухваћен’. Објашњење за овај израз можемо наћи у семантици глагола *долијати*. У РСАНУ за овај глагол наводи се следеће значење ‘бити ухваћен у лукавствима, доћи у безазлену ситуацију у којој лукавство и превара више не помажу’. Исто значење проналазимо и у РМС: ‘бити напакон уловљен упркос лукавству’.

4.4.2. Црвенкаста боја њеног крзна подсећа на ватру, а то је (као и риса) сврстава у пратњу ђавола. Можемо упоредити изразе *бесан као лисица, бесан као рис* који означавају ‘врло љуту, бесну особу’.

4.5. Медвед

4.5.1. Медвед заузима важно место у народним представама о животињама. Често му се приписује водећа улога међу шумским зверима. Међу њима се не издваја само својом снагом него и дуговечношћу: према српском веровању, од свих звери, најдуже живи медвед (Гура 2005: 116). Опажање физичких својстава ове животиње одражава се и на фразеологију. Изузетну јачину човека обично поредимо с оном коју има медвед, што показује израз *јак као медвед*.

4.5.2. Милан Шипка у својој књизи *Заштито се каже?* даје тумачење израза *медвеђа услуџа*. Кад неко, у најбољој намери, својом услугом нанесе неке штету, а понекад и велико зло, каже се обично да му је учинио медвеђу услугу. Причу о медвеђој услузи први је забележио у својим баснама руски баснописац Иван Андрејевич Крилов. Међу његовим делима има једна басна под називом *Пустиињак и медвед*, у којој се говори о некаквом човеку који је живео сам, без игде икога. Једнога дана усамљени човек је срео медведа, спријатељио се с њим и тако су постали нераздвојни. Када је пустињак легао у хлад да се одмори, медвед је желео да отера муву која је ометала његовог пријатеља. У жељи да убије муву која је слетела на пустињаково чело, убио је и пустињака. Из ове басне израз *медвеђа услуџа* пренесен је у обичан говор па се данас често употребљава у нашем језику (Шипка 2008: 188–189).

4.5.3. Фразеологизам *сјавати као медвед* користи се у ситуацији када ‘неко спава тврдим и временски дугим сном’. Овакав сан је тешко нечим прекинути или реметити. Израз јасно алудира на медведа који целу зиму преспаву у пећини не обазирјући се на дешавања изван пећине, а буди га тек прво сунце пролећа.⁸

4.5.4. Крупан изглед медведа мотивисао је и фразеологизам *родити мечку*, што би значило ‘урадити нешто с великим напором, тј. с муком’, као и израз *йравити од муве медведа*. Он се употребљава у случајевима када се описује нечији поступак – када се нешто безначајно увеличава односно када се претерује. Такође, уместо зоонима *медвед*, у овој конструкцији може да се нађе и лексема *слон*. Обе варијанте су распрострањене, а објашњење зашто баш називи ове две животиње улазе у састав овог израза врло је једноставно. Довољна је само прва асоцијација на ове животиње, на њихов изглед, снагу и величину.

4.5.5. Услед човековог деловања и мењања природе долази до изумирања неких животињских врста. Једна од таквих угрожених јединки јесте бели медвед. Да би та врста опстала и продужила што више своје постојање, наука је предузела ригорозне мере којима их штити, на пример од лова. И у вези с овим, за некога ко је потпуно заштићен каже да се је *заштита као бели медвед*.

4.5.6. Израз *доћи (ићи) мечки на рују* описује ситуацију у којој се неко излаже изузетно великом ризику, тј. доводи себе у велику опасност. Обично се подразумева да

---

⁸ Осим медведа, дугим зимским сном спавају и хрчак и пух. У корпусу су пронађени изрази *сјавати као хрчак*, *сјавати као пух* са значењем ‘спавати тврдим сном’.

та особа није потпуно свесна ризика у који се упушта и последица које он може изазвати.

4.5.7. Вођење медведа било је некада, и код нас и код других народа, церемонијално и имало је култни карактер. Приликом таквог обилажења, идући од насеља до насеља, медвед је лечио болеснике онако како се то одувек радило при егзорцистичком лечењу – то јест, додиром своје шапе (Чајкановић 2003: 123). Из тог веровања произилази израз *заиџраће мечка њред чијом кућом*, који значи ‘да ће лоше људе снаћи мука у којој ће тражити туђу помоћ’.

4.5.8. За опис неке опште ситуације и прилика у друштву, на пример, догађаја који је незнатан, када се догоди каква маленкост, користи се фразеологизам *јала мува на медведа*. Фразеолошко значење у овом примеру развија се довођењем у везу два појма која су по својој величини потпуно супротна – мува је сувише мала и неприметна у поређењу са медведом.

4.6. Јелен

4.6.1. Налик дрвету због својих рогова, који се стално обнављају, јелен је важио за симбол живота који се обнавља, симбол новог рађања и протока времена (Ševaliје 2004: 323). Међутим, за нашу језичку културу ова његова особина уопште није занимљива.

Јелен је још и симбол брзине и скокова, али и страха. Матешкић у свом *Frazeološkom рјечнику* бележи само један фразеологизам с називом ове животиње. Фразеолошком јединицом *лак као јелен* жели се указати на особу која је врло брза и хитра. У оквиру фразеологије понекад се може говорити о синонимичном односу између фразеологизама. Веверица се, такође, одликује хитрим, наглим кретањем, па осим назива *зец* и *јелен* и њено име улази у састав фразеолошких јединица за обележавање врло брзе особе, па ћемо још рећи да је неко *брз као веверица*.

4.7. Слон

4.7.1. До сад смо разматрали фразеолошке јединице са називима дивљих животиња које живе на нашим просторима па је јасно зашто су они мотивисали настанак многих фразеологизама у српском језику. Међутим, у корпусу има и примера с називима дивљих животиња које нису карактеристичне за наше поднебље. Фразеологизми овог лексичког састава обично су заступљени и у другим језицима. Први на листи ових животиња јесте слон, а ту су и камила, лав, мајмун и крокодил.

4.9. Лав

4.9.1. Лав је симбол моћи и највише власти, а у баснама је означен као краљ животиња. Лав је, такође, и симбол правде: одатле лавови Соломоновог престола, престола француских краљева и средњовековних бискупа (Ševalije 2004: 480).

Одликује га огромна снага и неустрашивост. Нимало није случајно што се назив баш ове животиње употребљава у изразу *храбар као лав* за представљање човекове огромне храбрости. Исту особину квалификује и фразеологизам *борићи се као лавље срца*. Израз *борићи се као лав* описује ситуацију у којој се неко грчевито, силно, јуначки и снажно бори за остварење одређеног сопственог циља. Воља и снага којом неко приступа у овој борби јасно алудирају на изузетну физичку снагу „краља животиња”.⁹ Међутим, нервозно кретање у различитим правцима на малом простору изражава се сликом заточеног лава: *шејтаи (ходаи) као лав у кавезу*.

4.9.2. Двојака је ситуација у којој се употребљава фразеолошка јединица *лављи (лавовски) део*. У првом случају њоме се жели истаћи да неко добија највећи део одређене добити или погодности, па се за њега каже да добија *лавовски део*. Овде се јасно указује на сличност са ситуацијом у животињском свету у којој лав као најснажнија животиња односи највећи део плена. Други случај подразумева да неко добија највећи део обавезе при решавању одређеног проблема или при извршавању неког посла – *лавовски њосао, урадији лавовски део њосла*.

4.10. Камила

4.10.1. Животиња којој човек треба да захвали на томе што није захтевна и што му је учинила проходним степе и пустиње Азије и северне Африке јесте камила. Сматрана је симболом умерености и трезвености, а Свети Августин ју је прогласио симболом хришћанина који понизно носи свој терет. Због своје физиономије, која је људима одавала утисак охолости, била је симбол надмености. Захваљујући способности да прихвата само онај терет који може да понесе, у средњем веку је постала симбол способности разликовања (Biderman 2004: 151).

Међутим, пошто камила није заступљена на нашим просторима, тако и српска фразеологија познаје само један израз који у свом саставу има назив ове животиње. Фразеологизам *жедан као камила* носи значење ‘бити веома жедан’. За наше разма-

⁹ Паралелно са фразеологизмима са зоонимом *лав (борићи се као лав, храбар као лав)* у последње се време све више употребљавају и они са зоонимом *лавица (борићи се као лавица, храбра као лавица)*. Моциона подела се, међутим, није догодила код фразеологизма *шејтаи (ходаи) као лав у кавезу*.

трање порекла и значења овог фразеологизма важна нам је јединствена особина камиле да може да поднесе велики притисак воде у свом организму. Камила је у стању да без воде проведе бар двадесет дана, а понекад и више, а да се то не одрази на њен организам. Међутим, када се домогне воде, она за само десетак минута попије преко сто литара. То је мотивисало настанак датог фразеологизма, којим се описује жедан човек који у кратком периоду попије велику количину воде како би што пре угасио огромну жеђ.

4.11. Мајмун

4.11.1. Мајмун често опонаша оно што се дешава у његовој околини, то јест, уме добро да имитира људске покрете. Такво његово понашање може да се поистовети са човековим глупирањем, стога се користи израз *йравийџи мајмуна од себе*, што значи ‘да се неко понаша неозбиљно, глупо; лудира се’.

4.12. Митолошка бића

4.12.1. У посматраној фразеолошкој грађи јавља се и назив митолошког бића. Ала је змијске и змајевите природе. Својим митским значењем и универзалном симболиком мотивише настанак фразеологизама у српском и њему сродним словенским језицима. На Косову се казује да је ала огромна, с репом који се спушта до земље, а главом у облаку. Ако би јој човек спазио главу, онда би од страха померио памећу.

Ала уништава, или, према народним схватањима, гута и једе или са собом односи берићет у огромним количинама (Чајкановић 2003: 168). Према томе она је прождрљива и ненасита. Та њена особина сачувана је у изразу *јесџи као ѓладна ала* или *зинула ала из њеѓа*, који имају значење ‘бити веома гладан, халапљиво јести’. Највише се јавља и пакости људима у првој половини лета, кад дозревају жита; води црне и градобитне облаке, олују и буру, и њима туче и уништава летину (усеве и воће). Она се тада може видети у виду орла пред облацима и чује се њено питање. По власинским селима але купе туђу летину и односе је у свој крај. Њима иду у сусрет змајеви (чувари усева у својим крајевима), па с њима воде борбу и разбијају облаке (Кулишић, Петровић, Пантелић 1998: 6). Ово је мотивисало настанак фразеологизма *бориџи се као ала с берићетом (леџином)* који значи ‘водити тешку, истрајну борбу’.

4.12.2. Напоследку, ту је још један фразеологизам са речју *ала* који и није тако чест у српском језику – *зинула ала и врана на некоѓа*, који указује на то да су ‘устали, скочили сви на некога, против некога’.

5. Закључак

На основу свих фразеологизама који су дати у овом раду можемо закључити да је фразеологија српског језика веома богата примерима који у свом саставу имају назив неке дивље животиње. Животињски свет манифестује човекове физичке и психичке особине, као и његове активности, поступке и понашање. Управо је анализа овог рада то и потврдила. Лексичком и семантичком анализом обухваћено је осамдесет девет фразеологизама који у свом саставу имају назив неке дивље животиње.

Лексичком анализом потврђена је доминантност назива животиња које живе на овим географским подручјима: *зец*, *змија*, *вук*, *лисица*, *медвед*. Међу њима се нарочито издваја зооним *зец* који је забележен у двадесет различитих примера (*брз као зец*, *сйаватии као зец*, *у ѿом ѓрму лежи зец*, *чуѿи као зец* итд.). Анализом су, такође, обухваћени и примери са зоонимима: *слон*, *лав*, *крокодил*, *мајмун*, *камила*, *рис* (*крокодилске сузе*, *љуѿи као рис*, *зеватии као слон*, *биѿи лављеѳ срца*, *жедан као камила*, *ѿравиѿи мајмуна од себе*), као и они с називом митолошког бића змијске природе – *але*. Без обзира на то што *ала* не припада реалним бићима, она митолошким значењем и универзалном симболиком мотивише настанак фразеологизама у српском језику. Уочен је њихов велики значај у домену човековог веровања, као и њихова негативна семантика (*зинула ала из њеѳа*, *јесѿи као ѳладна ала*, *бориѿи се као ала с берићеѿом*).

На основу грађе видимо да се у фразеологији српског језика јавља двадесет назива дивљих животиња. Резултати лексичке анализе дају јасан преглед учесталости назива дивљих животиња у фразеолошким јединицама. Лексема *зец* улази у састав чак двадесет фразеологизама, док је *змија* забележена у седамнаест примера. Затим следе лексеме *медвед* и *вук* којих има у девет фразеологизама. По пет израза у свом саставу садржи зоониме *лисица*, *лав* и *слон*. Остали називи животиња се јављају од четири до два пута, али постоји и одређен број имена дивљих животиња која су забележена у једном примеру.

Фразеолошка грађа је показала да су многе људске особине управо посматране довођењем у везу с одређеним животињама. Њима су углавном представљена негативна својства или ситуације у којим би се појединац могао наћи (*лукав као лисица*, *сикѿиѿи као змија*, *крокодилске сузе*, *сйѿиѿи змији на реѿ*, *савиѿиѿи се као змија на ѿрну*). Квалификација човека доводи се у везу са оном животињом која реално испољава идентичне особине или јој се те особине приписују. Тако се људска особина плашљивости или кукавичлука доводи у везу са зецом (*ѿлашљив као зец*), док ће се храброст и неустрашивост поредити са својствима лава или са вука (*бориѿи се као лав*, *морски вук*). Помоћу животињских представа приказују се и друге области човековог живота (*ѿиѿан као смук*, *ѳајиѿи змију у недрима*, *множиѿи се као зечеви* итд.).

Значења фразеологизама формирана су на основу представа говорника датог језика о одређеним животињама, као и на основу искуства које човек стиче у непосредном додиру с њима.

ИЗВОРИ

РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*. I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969. IV–V. Нови Сад: Матица српска 1971–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959–.

ФР: Оташевић, Ђорђе (2008). *Мали српски фразеолошки речник*. Београд: Алма.

*

МФР: Матешић, Јосип (1982). *Фразеолошки рјечник хрватског или српског језика*. Загреб: Школска књига.

ЛИТЕРАТУРА

Вуковић, Гордана (1994). Зооними и фитоними у фразеологији. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXVII: 167–175.

Вучетић, Јасмина (2004). Фразеологија у драмама Душана Ковачевића. *Прилози проучавању језика*. 35: 231–285.

Гура, Александар (2005). *Симболика животиња у словенској народној традицији*. Београд: Бримо; Логос; Александрија.

Кулишић, Шпиро, Петар Петровић и Никола Пантелић (1998). *Српски митолошки речник*. Београд: Етнографски институт САНУ.

Миловановић, Крсто и Томислав Гаврић (1994). *Речник симбола*. Београд: Народно дело.

Мршевић-Радовић, Драгана (1987). *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.

Мршевић-Радовић, Драгана (2008). *Фразеологија и национална култура*. Београд: Чигоја штампа.

Петровић, Сретен (2004). *Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу*. Београд: Народна књига; Алфа; Невен.

Ружић, Владислава (2011). Фразеолошке јединице са компонентама *вода* и *вајра*. *Зборник у часопишту Гордани Вуковић. Лексикологија – Ономасика – Синтакса*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду. 109–121.

Црњак, Ивана (2002). Прилог лексичко-семантичкој анализи фразеологизама за квалификацију човека. *Прилози проучавању језика*. 33: 133–154.

Чајкановић, Веселин (2003). *Сивара српска религија и митологија*. Ниш: Просвета.

Шипка, Милан (2011). О редуцираним фраземима мотивисаним понашањем животиња. *Зборник у часопишту Гордани Вуковић. Лексикологија – Ономасика – Синтакса*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду. 103–109.

Шипка, Милан (2008). *Защо се каже?* Нови Сад: Прометеј.

*

Biderman, Hans (2004). *Rečnik simbola*. Beograd: Plato.

Fink-Arsovski, Željka (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Ševalije, Žan i Alen Gerbran (2004). *Rečnik simbola*. Novi Sad: Stilos; Kiša.

Dragana Korda

PHRASEOLOGISMS WITH THE NAMES OF THE WILD ANIMALS

Summary

The subject of this research are phraseologisms with the names of the wild animals. Becoming a part of the human reality, the animals also became a part of his language. The goal of the research is to find out which common concepts or notions of the human and the world are expressed by them. Phraseologisms were observed by the lexical and semantic aspects. Also, they are classified into thematic fields related to the human and his position in the world and society, his feelings, relationships and behavior. After careful study of the collected material, a semantic analysis shows that the highest number of phraseologisms belong to the field of the mental qualifications of a human.

Key words: phraseologisms, wild animals, lexical analysis, semantic analysis.

Драгана Корда
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Др Зорана Ћинђића 2
Нови Сад
Србија
Имејл: draganakorda89@gmail.com